

Ομιλία Τσέτσου Οινόφυδας
"ΑΚΑΔΗΜΟΣ"

29/3/94

ΑΡΧΗ
29/3/94

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα κείμενα αυτά επιδιώκουν να συμβάλουν στην αναζήτηση της αυριανής μας πορείας σε μία περίοδο αλλαγών και ανακατατάξεων. Σήμερα πρέπει να γίνουν επιλογές και να μετατραπούν σε δράση. Συλλογικά και ατομικά.

Τα κείμενα αυτά αφορούν συγκρούσεις. Συγκρούσεις αναγκασμένες με ό,τι μας κρατάει δέσμιους σε καταστάσεις ανελευθερίας, αναξιοκρατίας και καθημερινής υποβάθμισης. Αφορούν συγχρόνως τις νέες μεγάλες προκλήσεις της εποχής και τις ελπίδες που δεν πρέπει να χάσουμε.

Αφορούν εμάς, όλους όσους πιστεύουν ότι χωρίς αξίες η ιστορική μας προοπτική θα συρρικνωθεί αμετάκλητα, ότι μπορούμε να φτιάξουμε μία κοινωνία δίκαιη, μία Ελλάδα πιο ισχυρή, πιο ελεύθερη, πιο δημοκρατική.

Ενωμένοι να ταλπήσουμε

Σκέψεις για το Συνέδριο του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι για δεύτερη φορά στην Κυβέρνηση. Και για δεύτερη φορά διαπιστώνουμε δυσκολίες στον εντοπισμό των στόχων μας, στην ιεράρχησή τους, στην εφαρμογή των προθέσεών μας. Τα καθημερινά προβλήματα διαχείρισης μοιάζουν με ορμητικό ρεύμα που παρασύρει τις προσπάθειες για ουσιαστικές παρεμβάσεις στη λειτουργία της κοινωνίας. Ο έλεγχος των οικονομικών εξουσιών ή η δικαιότερη κατανομή των εισοδημάτων και του πλούτου παραμένουν μακρινοί στόχοι. Η πολιτική διαμάχη επικεντρώνεται στο ωράριο λειτουργίας των νυκτερινών κέντρων ή στο πότε και πώς θα γίνουν προσλήψεις. Η αθλιότητα της διαχείρισης της Νέας Δημοκρατίας είναι βέβαια παρελθόν. Η ροπή, όμως, των εξελίξεων, το διαμορφούμενο πλαίσιο της κοινωνικο-πολιτικής ζωής δεν έχουν πείσει την κοινή γνώμη, ότι η αναγεννητική προσπάθεια θα πάρει σάρμα και οστά. Ο φόβος είναι μήπως το ΠΑ.ΣΟ.Κ., αντιμέτωπο με titάνεια προβλήματα, δεν δώσει στην ελληνική κοινωνία την απαραίτητη δυναμική για τη λύση τους. Για να κερδίσουμε το στοίχημα, αν το ΠΑ.ΣΟ.Κ. μπορεί ή όχι να οδηγήσει τη χώρα έξω από το τέλμα, θα πρέπει να επικεντρώσουμε την προσπάθειά μας στις ιδέες και τα προγράμματά μας, στον επαναπροσδιορισμό των πολιτικών μας μέσων και στην αναμόρφωση του κόμματός μας.

Το σύμπλεγμα του αδιεξόδου

Ο σοσιαλιστικός χώρος πάσχει απο το σύμπλεγμα του αδιεξόδου. Λόγος ύπαρξης του σοσιαλιστικού κινήματος ήταν το όραμα της αταξιακής κοινωνίας και η ελπίδα της ριζικής μεταρρύθμισης των θεμελιωδών κανόνων της κοινωνιακής ζωής. Το τέλος του υπαρκτού σοσιαλισμού απέδειξε, όχι μόνο την αδυναμία πραγματοποίησης του οράματος, αλλά και κάτι πολύ πιο σημαντικό, η παγκόσμια κοινωνία οργανώνεται σύμφωνα με τους κανόνες της αγοράς. Το κάθε κράτος δεν έχει πιά, έτσι διαπιστώνουν όσοι επισημαίνουν το αδιέξοδο, την δυνατότητα να καθορίσει μόνο του τις επιλογές του, να ακολουθήσει το δρόμο προς τον σοσιαλισμό. Τα κράτη είναι υποχρεωμένα να συμμετέχουν σε έναν αμείλικτο οικονομικό ανταγωνισμό, όπου η επιτυχία μίας κυβέρνησης εξαρτάται απο την οικονομική της επιτυχία και όχι απο τη μεταρρυθμιστική της επίδοση. Στο περιβάλλον αυτό οι ουσιαστικές πολιτικές διαφορές μεταξύ των κομμάτων συρρικνώνονται. Οι οικονομικές νομοτέλειες επιβάλλουν σε όλους ανεξαιρέτα ως προτεραιότητα τη διαχειριστική αποτελεσματικότητα. Τα σοσιαλιστικά κόμματα, πιστεύουν πολλοί, μπορεί να παρουσιάζουν ακόμη έναν λόγο διαφορετικό, όμως διολισθαίνουν προς τον σοσιαφιλελευθερισμό. Η πίστη στην επιλογή ενός διαφορετικού προτάγματος απο εκείνα που καθορίζουν τα αμετακίνητα πλαίσια του παγκόσμιου συστήματος δεν υπάρχει πιά. Ο ελεύθερος καθορισμός της μορφής της κοινωνίας αποτελεί φαντασίωση χωρίς σχέση με την πραγματικότητα.

Η σκέψη ότι έχουμε φτάσει στο τέλος των προταγμάτων και ελπίδων είναι στον ίδιο βαθμό ανακριβής όπως η σκέψη ότι έχουμε φτάσει στο τέλος της ιστορίας. Είμαστε κρίκοι μίας αλυσίδας που έχει ένα παρελθόν χιλιάδων κρίκων και ένα μέλλον που τίποτε δεν προδικάζει ότι δεν θα προσθέσει πολλές χιλιάδες άλλους κρίκους. Να πιστεύουμε, ότι εδώ τούτη τη χρονική στιγμή τελείωσε η αλυσίδα, είναι ιστορικός εγωϊσμός. Οι επόμενοι θα χτίσουν ιδεολογίες, προτάγματα, θεωρίες με τα υλικά που υπήρξαν στη δικιά μας εποχή και στα οποία προσθέσαμε και εμείς άλλα.

Το ερώτημα για την δικιά μας γενιά είναι αν μπορούμε εμείς να καθορίσουμε τα δικιά μας προτάγματα. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να αρνηθούμε τις άτεγκτες διαχειριστικές αναγκαιότητες ή ότι πρέπει να υπερβούμε τον ετεροπροσδιορισμό της εθνικής πολιτικής. Όπως δεν μπορούμε να καταργήσουμε τους περιορισμούς που επιβάλλει η φύση, η γεωγραφική μας θέση, η ύπαρξη ή η ανυπαρξία πλουτοπαραγωγικών πηγών, έτσι δεν μπορούμε να σχεδιάσουμε αδιαφορώντας για τους κανόνες που διαμόρφωσε και επιβάλλει η παγκόσμια κοινωνία.

Αδιέξοδο της μορφής που περιγράφηκε δεν υπάρχει. Γιατί ποτέ δεν είχαμε τη δυνατότητα απολύτως αυτόνομου προσδιορισμού της πορείας μας. Πάντα η ελευθερία μας καθορίζονταν από τους κανόνες που δεσμεύουν την πορεία της οικονομίας και κοινωνίας μίας μικρής χώρας της καπιταλιστικής περιφέρειας. Τα σημερινά περιθώριά μας για κάτι καλύτερο είναι μεγάλα σε σχέση με τη

σημερινή, καθόλου ικανοποιητική, κατάσταση της κοινωνίας μας. Το πλαίσιο στο οποίο υπάρχουμε δεν μας υποχρεώνει να είμαστε υποτελείς. Μπορούμε να διευρύνουμε την ελευθερία μας αν αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες που μας παρέχει ο παγκόσμιος περίγυρος. Ο "διαχειριστικός πραγματισμός" δεν οδηγεί σε αδιέξοδο. Μπορεί να αυξήσει κατά πολύ περισσότερο τις δυνατότητές μας από την δήθεν ελευθερία μη εφικτών οραμάτων. Η σταθερή οικονομία παρέχει μεγαλύτερη ελευθερία από μία οικονομία ελλειμμάτων και πληθωρισμού, η έρευνα και η μεταφορά τεχνολογίας δημιουργεί περισσότερες προϋποθέσεις ανάπτυξης από τον προσανατολισμό στον τουρισμό και μόνο, οι αποτελεσματικές δημόσιες επιχειρήσεις εξασφαλίζουν καλύτερες υπηρεσίες από δημόσιες επιχειρήσεις κέντρα πρόσληψης ανέργων που αδυνατούν να πραγματοποιήσουν επενδύσεις.

Η συλλογιστική που διαπιστώνει ότι ο σοσιαλισμός είναι σε αδιέξοδο και άρα μάταιος, ξεκινά από ένα ψευδοδίλημμα, επανάσταση ή υποταγή στις αδήριτες ανάγκες του παγκόσμιου καπιταλισμού. Το ψευδοδίλημμα πηγάζει από την προπαγανδιστική αντίθεση μεταξύ της αθλιότητας του υπαρκτού κόσμου και της απόλυτης ευτυχίας της αταξιακής κοινωνίας, προπαγανδιστική αντίθεση που συνέχισε την παράδοση των λυτρωτικών ιδεολογιών, όπως του χριστιανισμού, να διαχωρίζουν μεταξύ του σήμερα και του οράματος. Η ιστορική εξέλιξη έδειξε όμως ότι οποιαδήποτε επανάσταση διασφαλίζει ένα υψηλότερο ποιοτικά επίπεδο μόνο όταν είχαν δημιουργηθεί από πριν οι οικονομικές, κοινωνικές

και πολιτισμικές προϋποθέσεις για το επίπεδο αυτό. Δεν υπάρχει εξέλιξη που να μην έχει τις ρίζες της στο παρελθόν. Είναι επομένως λάθος το σοσιαλιστικό πρόταγμα να τοποθετείται σε ένα απώτερο μέλλον και να παίρνει τη μορφή μιάς ουτοπικής κοινωνίας. Το σοσιαλιστικό πρόταγμα πρέπει να έχει συγκεκριμένη μορφή, να έχει σχέση με το σήμερα, να προσδιορίζει στόχους και μέσα για τη διεύρυνση ελευθεριών, δυνατοτήτων και πρωτοβουλιών στην υπαρκτή κοινωνία. Να αφορά στην εξασφάλιση σε όλους εμάς περισσότερων ικανοτήτων, περισσότερων **δυνατοτήτων** για την αξιοποίησή τους, περισσότερες ευκαιρίες για την βελτίωση των συνθηκών ζωής μας.

Η "συγκεκριμένη ουτοπία" επιτυγχάνεται με την παρέμβαση σε όλα τα προβλήματα που συνθέτουν το πλέγμα της βιούμενης πραγματικότητάς μας, μικρά ή μεγάλα, από τις συγκοινωνίες μέχρι την ειρήνη, από τις συνθήκες εργασίας και το μισθό μέχρι τα θέματα δημοκρατίας. Η μεταρρυθμιστική δύναμη δεν θα προκύψει από την εξωπραγματική ελπίδα ότι έχουμε τη δυνατότητα να αυτοπροσδιορίσουμε το μέλλον όπως εμείς θέλουμε, αλλά από την ρεαλιστική πεποίθηση, ότι μπορούμε να διευρύνουμε τις δυνατότητές μας στα όρια του πλαισίου που προσδιορίζεται από τις νομοτέλειες της παγκόσμιας κοινωνίας και έτσι να βελτιώσουμε αισθητά το μέλλον μας.

Προβλήματα - Ιδέες

α) Προς μία οικονομία έντασης γνώσης.

Στα πρόθυρα του 21ου αιώνα, το πιο σημαντικό πρόβλημα είναι η πορεία προς μία οικονομία έντασης γνώσης προς την κοινωνία της πληροφορίας. Ο νέος διεθνής καταμερισμός εργασίας στηρίζεται όλο και περισσότερο στην πρώτη ύλη της πληροφορίας και της γνώσης. Οι βιομηχανικές δραστηριότητες και οι υπηρεσίες χαμηλού επιπέδου μεταφέρονται σε χώρες όπου υπάρχει χαμηλό κόστος εργασίας. Για τις αναπτυγμένες χώρες γίνονται όλο και πιο ελκυστικές οι δραστηριότητες έντασης γνώσης. Η θέση της κάθε χώρας, αλλά και ο χαρακτήρας των κοινωνιών τους, θα ορισθεί από το ποιές δραστηριότητες θα μπορέσουν να αναλάβουν στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, τις παραδοσιακές ή τις νέες. Θα κριθεί από τον βαθμό στον οποίο κάθε επιχείρηση, οργανισμός, περιφέρεια ή κράτος προσεγγίζει το νέο πρότυπο, με εργασία υψηλού επιπέδου δεξιοτήτων, με τεχνολογικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας και κερδοφορίας και με μικρότερο ανταγωνισμό.

Η δημιουργία των κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών προϋποθέσεων για την επιτυχή προσέγγιση αυτού του προτύπου είναι το κριτήριο με το οποίο θα αξιολογηθούν οι πολιτικές μας.

β) Η καταστροφή των κοινωνικών χώρων.

Η αστικοποίηση, προϋπόθεση και συνέπεια της εμβιομηχάνισης, της ανάγκης για συγκεντρωμένες μαζικές αγορές εργασίας και εμπορευμάτων, ολοκληρώθηκε. Ο τρόπος με τον οποίο έγινε δεν οδήγησε μόνο στη γρήγορη και αλόγιστη καταστροφή των φυσικών πόρων και χώρων. Οδήγησε επίσης σε καταστροφή κοινωνικών χώρων, κοινωνικών σχέσεων και δεσμών που δεν αντιταστάθηκαν κατά κανόνα με νέες και καλύτερες μορφές κοινωνικότητας. Η αποδυνάμωση της οικογένειας εντείνεται. Ο άντρας και η γυναίκα στη δουλειά, τα παιδιά στο σχολείο, κάνουν το σπίτι όλο και πιο πολύ χώρο διανυκτέρευσης παρά χώρο κοινωνικότητας. Ο αριθμός και η συναισθηματική ένταση των κοινωνικών σχέσεων μειώνεται. Η εξατομίκευση, ο εγωκεντρισμός, παίρνουν συνήθως τη μορφή της μοναξιάς, της μη αποδοχής θεμελιωδών ανθρώπινων αξιών. Η εγωλημματικότητα, ο χουλιγκανισμός, η κοινωνική απάθεια αυξάνεται. Τα φαινόμενα αυτά αποτελούν νέες προκλήσεις.

Το ελληνικό όνειρο που υφαινόταν γύρω από τις αξίες της δημοκρατίας, της ελευθερίας, της παιδείας, ερμηνεύεται και γίνεται πια αντιληπτό ως καταναλωτικό όνειρο. Για το καταναλωτικό όνειρο δημοκρατία σημαίνει όλο περισσότερη κατανάλωση για όλους, ελευθερία σημαίνει ότι τα πάντα μπορούν να μετατραπούν σε είδος εμπορευματικής αξιοποίησης και η παιδεία γίνεται αντιληπτή ως ο μηχανισμός που δίνει το εισιτήριο γι' αυτό το καταναλωτικό όνειρο. Το ελληνικό όνειρο

με την κατάρρευση των τελευταίων αντιστάσεων μπορεί να μετατραπεί σε Ελληνικό Εφιάλη, να οδηγήσει σε μιά κοινωνία που αντικατοπτρίζει μόνο καταναλωτικές τάσεις της διεθνούς κοινωνίας, σε μιά κοινωνία χωρίς δημιουργικότητα και προσφορά. Η πολιτική πρέπει να τοποθετηθεί απέναντι στα νέα αυτά προβλήματα.

γ) Ένα νέο "κοινωνικό ζήτημα" - Νέο πρόβλημα Δημοκρατίας.

Το κοινωνικό ζήτημα κατά τη μετάβαση στη βιομηχανική κοινωνία ήταν η κοινωνική και πολιτική ένταξη των εργαζομένων. Το αίτημα της δημοκρατίας αφορούσε τη συμμετοχή των όσων δεν διέθεταν περιουσία ή προνόμια στη διαχείριση των δημοσίων πόρων, της δημόσιας εξουσίας. Η κοινοβουλευτική δημοκρατία, τα συνδικαλιστικά και κοινωνικά δικαιώματα, η κοινωνική πολιτική ήταν η απάντηση που δόθηκε στο θέμα της κοινωνικής και πολιτικής ένταξης των εργαζομένων. Σήμερα το πρόβλημα της δημοκρατίας τίθεται διαφορετικά: Αναπτύσσονται νέα κέντρα εξουσίας που δεν ελέγχονται ούτε από τη λειτουργία της αγοράς, ούτε από τη δικαιοσύνη, ούτε από την πολιτική με τα παραδοσιακά μέσα. Είναι σε θέση να απαλλοτριώσουν, να ιδιωτικοποιήσουν, να συρρικνώσουν το δημόσιο χώρο και να επιβάλουν εξελίξεις. Μπορούν να μετατρέπουν άτομα ή μέρη της κοινωνίας σε ανελεύθερο, χειραγωγούμενο υποτελή, φρόνιμο αποδέκτη και καταναλωτή αποφάσεων. Έτσι, ο πολίτης γίνεται όλο και περισσότερο υπήκοος.

Τέτοια κέντρα εξουσίας σχηματίζονται σε όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής. Δημόσιοι οργανισμοί, ιδιωτικά μονοπώλια ή ολιγοπώλια, Πανεπιστήμια και Ερευνητικά Κέντρα, Συνδικάτα, Κόμματα, Τράπεζες δεδομένων, τηλεοπτικοί σταθμοί και μέσα ενημέρωσης αποτελούν μερικά τέτοια νέα κέντρα εξουσίας. Όλα αυτά χρησιμοποιούν πολλές φορές δημόσιους πόρους ή έχουν τη δημόσια στήριξη και παίρνουν αποφάσεις που δεν αφορούν μόνο ένα περιορισμένο κύκλο προσώπων.

Η ιδιωτικοποίηση δημόσιας εξουσίας, η συρρίνωση του δημοσίου χώρου θέτει το πρόβλημα του αποκλεισμού όχι μόνο των εργαζομένων ή των φτωχών από την άσκηση της κρατικής εξουσίας αλλά των χρηστών των υπηρεσιών ή προϊόντων που προσφέρουν αυτά τα κέντρα εξουσίας από τη λήψη των αποφάσεων. Ο αποκλεισμός των χρηστών επιτρέπει να μετακινούν τα κέντρα εξουσίας κόσμη περιβαλλοντικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά ή ηθικά στο κοινωνικό σύνολο ή σε άλλες κοινωνικές ομάδες και να επιτυγχάνουν όρους ανταλλαγής επωφελείς γι'αυτά.

Ο έλεγχος των νέων κέντρων εξουσίας θα είναι το κύριο πρόβλημα της δημοκρατίας για τις επόμενες δεκαετίες. Διαφάνεια, δημοσιότητα, εκπροσώπηση των χρηστών, αγωγή δικαιώματα, εξωκοινοβουλευτικοί υπεύθυνοι ελέγχου, κώδικες δεοντολογίας και αυτοέλεγχοι, οικονομικοί έλεγχοι από θεσμούς με κύρος, προληπτικοί έλεγχοι τήρησης προτύπων για τη διαδικασία παραγωγής μπορούν να είναι μερικές θεσμικές μορφές

ελέγχου. Ελεγχος που χωρίς να καταργεί την απαραίτητη αυτονομία των οργανισμών και επιχειρήσεων θα επιτρέπει στα συμφέροντα των χρηστών να οργανώνονται, να εκφράζονται, να έχουν διαπραγματευτική ισχύ, να γίνονται σεβαστά και εν τέλει να διασφαλίζουν υψηλή ποιότητα υπηρεσιών και προϊόντων.

δ) Απομόνωση ή διαρκής προσπάθεια για ισότιμη διεθνή παρουσία;

Η κατάργηση των κρατινών τειχών και η διεθνοποίηση πολλών δραστηριοτήτων με τις φοβίες που δημιουργεί στην κοινωνία μας θέτει το ερώτημα. Ποιά πρέπει να είναι η στάση μας. Απομόνωση ή προσπάθεια για ισότιμη διεθνή παρουσία; Πολλοί πιστεύουν ότι η Ελληνική οικονομία, επιστήμη, πολιτική, ο πολιτισμός θα πρέπει να περιχαραιοθούν και να απομονωθούν από τα διεθνή ρεύματα. Το επιδιώκουν συστηματικά διαγράφοντας τον κίνδυνο αλλοτρίωσης της χώρας και επιρρίπτοντας μονίμως τις ευθύνες για όλες τις αδυναμίες και αποτυχίες αποκλειστικά στους ξένους. Η απόσταση μεταξύ του θεωρούμενου βασιλείου του καινού- διεθνής πολιτική, διεθνής ζωή- και την εθνική μοναξιά, δεν είναι μεγάλη. Μπορεί να γίνει με δεξιά ή με αριστερή, με εθνικιστική, με ελληνο-ορθόδοξη ή με φιλολαϊκή ρητορεία. Κραδαίνοντας νέες Μεγάλες Ιδέες μπορούμε να οδηγηθούμε στο περιθώριο, στη διεθνή ανυποληψία και στον πολιτιστικό υποσιτισμό. Μια τέτοια επιλογή κινδυνεύει να μετατρέψει την Ελλάδα στην Αλβανία του 21ου αιώνα.

Η αποτυχία του υπαρκτού σοσιαλισμού έδειξε ότι στη δημιουργούμενη παγκόσμια κοινωνία μόνο η διαπλοκή με το διεθνές περιβάλλον δημιουργεί τις προϋποθέσεις οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης.

Η προσπάθεια για ισότιμη διεθνή συμμετοχή, και επίπονη είναι και αβέβαιη ως προς την έκβασή της. Είναι όμως μονόδρομος. Η ισοτιμία στη διεθνή κοινωνία, στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, στις διεθνείς επικοινωνίες, στη διεθνή επιστημονική έρευνα, στον πολιτισμό, στον αθλητισμό, δεν χαρίζεται από κανένα. Η ισοτιμία κατακτιέται με διαρκή προσπάθεια.

Ανάγκη για επαναπροσδιορισμό της πολιτικής

Η πολιτική πράξη -κόμματα, πολιτικό προσωπικό, αρχές πολιτικής δράσης- δεν κρίνεται μόνον με τα εκλογικά αποτελέσματα και την κατάκτηση της εξουσίας. Είναι αναγκαία, αλλά όχι επαρκή ως κριτήρια. Ιστορικά κρίνεται, εκ των υστέρων συνήθως, από το αν έθεσε τα ορθά προβλήματα, από τις λύσεις που έδωσε, από τις προοπτικές που δημιούργησε.

Η αντιμετώπιση των νέων προβλημάτων απαιτεί και νέους τρόπους πολιτικής δράσης. Οι πολιτικές πρακτικές που κυριαρχούν κινδυνεύουν να μας παρασύρουν σε μιά χωρίς προοπτική διαχείριση της καθημερινότητας. Οι πελατειακές σχέσεις παραμένουν η κύρια μορφή σχέσης με τους ψηφοφόρους μας και τη βάση του κόμματος.

Η πολυσυλλεπιτικότητα ελαμβάνεται ως αξίωμα να μη δυσαρεστήσουμε καμμία κοινωνική ομάδα και συνεπάγεται ή την άρνηση επιλογών και αποφάσεων ή συμβιβασμούς με συντεχνίες.

Οι τακτικές κινήσεις για να κερδίσουμε χρόνο, για να κερδίσουμε ψήφους, για να αποφύγουμε κόστος, αναγορεύονται σε αρχή και παγιώνουν ασυνεχείς κινήσεις που δεν εξασφαλίζουν κίνηση. Η όλο και πιο έντονη πίεση των οικονομικών συμφερόντων παραμένει χωρίς απάντηση. Απάντηση που θα έπρεπε να θίξει τόσο το θέμα της χρηματοδότησης των κομμάτων, όσο και το θέμα της συγκέντρωσης εξουσίας στα μαζικά μέσα ενημέρωσης. Η διαφάνεια των διαδικασιών λήψης αποφάσεων είναι πάντα περιορισμένη. Η ικανότητα του κρατικού μηχανισμού να εφαρμόσει πολιτικές είναι μικρή. Οι αποφάσεις διαδέχονται η μία την άλλη χωρίς αποτέλεσμα.

Για να γίνει η σοσιαλιστική κυβέρνηση πρωταγωνιστής κοινωνικής αναμόρφωσης χρειάζονται τομές. Έχουμε επανειλημμένα αναφερθεί σε αναγκαίες πρωτοβουλίες όπως τον περιορισμό των πελατειακών πρακτικών, την αναμόρφωση της δημόσιας διοίκησης, τη μεταρρύθμιση της παιδείας στην κατεύθυνση ανάπτυξης της κριτικής σκέψης και σύνδεσής της με την παραγωγική διαδικασία, τον προγραμματισμό και συντονισμό της πολιτικής και ιδίως στην ανάγκη επιλογών ως προς την μορφή κοινωνίας και ανάπτυξης που θέλουμε και πολλά άλλα.

Θα σταθώ εδώ σε τρία σημεία που αφορούν τον πυρήνα του προβλήματος του εκσυγχρονισμού. Η κοινωνία μας, οι πολίτες, οι νέοι ασφυκτιούν. Αισθάνονται ότι έχουν προσόντα και ικανότητες. Αισθάνονται ότι μπορούν να αναλάβουν ευθύνες, πρωτοβουλίες, να δημιουργήσουν. Διαπιστώνουν όμως ότι δεν

έχουν τη δυνατότητα. Οι πολιτικές πρακτικές έχουν δημιουργήσει θεσμούς, ενισχύσει συντεχνίες, κατοχυρώσει προνόμια σε τρόπο ώστε το σύστημα που ζούμε να είναι κλειστό, με παγιωποιημένους κανόνες λειτουργίας, χωρίς κινητικότητα. Αντί για καταιγισμό ευκαιριών η κρατική και ελεύθερη προσπάθεια συναντά καταιγισμό δεσμεύσεων. Θα πρέπει να ανοίξουμε το σύστημα. Με ποίο τρόπο;

Η προσφυγή στην κρατική παρέμβαση, το κράτος πρόνοιας, η κρατική αρωγή ήταν χαρακτηριστικά μιάς εποχής, κατά την οποία δεν υπήρχαν απέναντι στην παντοδυναμία και στην ασυδοσία των δυνάμεων της αγοράς άλλοι αντισταθμιστικοί μηχανισμοί. Η εξέλιξη οδήγησε στη δημιουργία κοινωνικών φορέων, όπως οι συνεταιρισμοί και τα συνδικάτα και θεσμών, όπως η τοπική αυτοδιοίκηση, τα επιμελητήρια ικανών να αναλάβουν ελεγκτικούς και διαχειριστικούς ρόλους. Η εξέλιξη επίσης οδήγησε στην ενδυνάμωση κοινωνικών ομάδων, κοινωνικών κινήματων που αυτόνομα ανέλαβαν να υπερασπισθούν ειδικά συμφέροντα ή επιδιώξεις για τις οποίες αδιαφορούσε η πολιτεία. Αν θέλουμε να διευρύνουμε τη συμμετοχή των πολιτών, να περιορίσουμε εξουσίες είτε δημοσίων είτε ιδιωτικών μηχανισμών, να εξασφαλίσουμε περισσότερη διαφάνεια για τις συνθήκες της ζωής μας και τις αιτίες που τις καθορίζουν, θα πρέπει να ισχυροποιήσουμε την κοινωνία. Να αντιπαρεσθούμε στη συγκέντρωση εξουσίας. Να ενισχύσουμε θεσμούς αυτοδιαχείρισης και ελέγχου. Να περιορίσουμε την πατερναλιστική παρουσία της πολιτείας και να μεταφέρουμε

εξουσίες και προπαντός την δυνατότητα πρωτοβουλιών και την ελευθερία αποφάσεων σε βαθμίδες και επίπεδα κατώτερα εκείνων της κυβέρνησης. Να τους παράσχουμε τα μέσα για δράση. Μια τέτοια πολιτική θα πρέπει να συνδυασθεί όμως και με την ταυτόχρονη θέσπιση διαδικασιών που θα κατοχυρώνουν την λογοδοσία και την κοινωνική ευθύνη εκείνων που αποφασίζουν.

Ένα δεύτερο αξίωμα σοσιαλιστικής πολιτικής είναι η καθιέρωση μηχανισμών αξιολόγησης, μηχανισμών οι οποίοι θα επιβραβεύουν και θα απορρίπτουν. Η ελληνική κοινωνία σήμερα στέκεται αρνητικά απέναντι στη δημιουργικότητα, την αξιοσύνη, την διαφοροποίηση με βάση την απόδοση. Ταυτίζει την κοινωνική δικαιοσύνη με την ίση μεταχείριση και ισοπεδώνει έτσι τις προσπάθειες που τείνουν στο καλύτερο, στο διαφορετικό. Αυτό που πρέπει να επιδιώκουμε ως σοσιαλιστικό κόμμα είναι η ισότητα δικαιωμάτων, συνθηκών και προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν σε όλους τους πολίτες να αναπτύξουν τα φυσικά προσόντα και τις κλίσεις τους. Οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες πρέπει να αντιμετωπίζονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποκαθίσταται η ισότητα ευκαιριών και όχι η ταυτόσημη μεταχείριση όποια και αν είναι η συνεισφορά του πολίτη ή το αποτέλεσμα των ενεργειών του στη δημιουργία του κοινωνικού προϊόντος ή στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων. Η ισοπεδωτική μεταχείριση με το πρόσχημα της ισότητας καθιερώνει τη μετριοκρατία, και ως κοινό μέτρο κρίσης την απόδοση του κοινωνικά πιο αδιάφορου και ανεύθυνου.

Ισχυροποιεί επίσης τις κατεστημένες δυνάμεις αφού αποκλείει κάθε αμφισβήτηση που βασίζεται στην επίδοση. Παγιοποιεί τέλος ένα σύστημα στο οποίο δεν υπάρχει θέση για την πρωτοβουλία, την ελευθερία δράσης και την κινητικότητα, αλλά μόνον θέση για την ιεραρχία της επετηρίδας. Ένα σύστημα που ταυτίζεται ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά με το απόλυταρχικό καθεστώς του πύο άνίανου.

Η κοινωνική αλληλεγγύη επιβάλλει την ισότητα των ευκαιριών. Επιβάλλει, επίσης, κοινωνία και πολιτεία να παρεμβαίνουν για να περιορίζουν τις αρνητικές συνέπειες των συστημάτων οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης. Δεν επιβάλλει όμως σε καμιά περίπτωση και την άρνηση της ανάπτυξης επειδή μπορεί ίσως να προκύψουν διαφοροποιήσεις ή διακρίσεις ανάμεσα στα άτομα. Η άρνηση αυτή θα καταδίκιαζε τη μεγάλη πλειοψηφία σε στασιμότητα, όπως το έδειξε το παράδειγμα της Ανατολικής Ευρώπης.

Η ισότητα ευκαιριών επιβάλλει την τήρηση των κανόνων και νομίμων διαδικασιών.

Σε μία πρόσφατη τηλεοπτική συζήτηση μία γιατρός, υπεύθυνη συνδικαλιστικής οργάνωσης γιατρών, προσπάθησε να δικαιολογήσει "τα φακελλάκια" με το επιχείρημα: "δεν πρόκειται να διορθώσουμε το ΕΣΥ με το να κυνηγάμε τα φακελλάκια". Ανάλογη ήταν η αντίδραση συνδικαλιστών εκπαιδευτικών όταν κατηγορήθηκαν καθηγητές για τα ιδιωτικά μαθήματα που επέβαλαν σε μαθητές. Η αντίληψη, ότι η παρανομία είναι αποδεκτή επειδή η γενικώτερη κατάσταση της κοινωνίας δεν είναι η

επιθυμητή, νομιμοποιεί την γενικευμένη ανηθικότητα.

Αν τα πρότυπα συμπεριφοράς δημοσίων λειτουργών, εφοριακών, αστυνομικών, υπαλλήλων πολεοδομίας κλπ. διαφέρουν από αυτά που προβλέπουν οι νόμοι, οι θεσμοί και οι κανόνες του λειτουργήματός του, ο μέσος πολίτης εθίζεται να αναμένει μία "ελαστική συμπεριφορά". Δημιουργούνται έτσι στην κοινωνία στερεότυπα συμπεριφοράς που στηρίζονται στον υπολογισμό ή την πρόβλεψη αυτής της παράνομης, ελαστικής συμπεριφοράς των δημοσίων λειτουργών. Πρότυπα επιχειρηματικής δραστηριότητας, οικογενειακού προγραμματισμού, πρότυπα καριέρας κλπ. δημιουργούνται πάνω σε προσδοκίες φοροδιαφυγής, παράκαμψης των νομίμων διαδικασιών, αυθαίρετης δόμησης κλπ. Αυτά τα πρότυπα επιβραβεύονται με μεγαλύτερη οικονομική αποδοτικότητα και είναι φυσικό να διαδίδονται σε βάρος των προτύπων που στηρίζονται στο σεβασμό των νομίμων διαδικασιών. Αναπτύσσεται έτσι μία λανθάνουσα λειτουργία που οφείλεται στη συλλογική ανηθικότητα. Ο πολίτης σπρώχνεται προς την παρανομία. Η νόμιμη συμπεριφορά είτε του υπεύθυνου είτε του πολίτη περιθωριοποιείται και ο ίδιος έχει όλο και λιγότερες δυνατότητες πρωτοβουλιών και συμμετοχής.

Παρατηρήσεις για την προοπτική της σοσιαλιστικής οργάνωσης

Η γενικευμένη κριτική στο πολιτικό σύστημα έχει και της αιτία της ότι το ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν έχει επιτύχει να βρεί ένα νέο ρόλο σε μία Κοινωνία όπου όλα αλλάζουν. Η σοσιαλιστική οργάνωση πρέπει να αλλάξει, αν θέλει να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στην κοινωνία. Με ποιό τρόπο;

Τα κόμματα εξακολουθούν να είναι, παρά τον μύθο περί "τέλους των κομμάτων", χρήσιμες οργανώσεις.

Ας τονίσουμε τρεις γνωστές σε όλους αλήθειες:

α. Δεν υπάρχει δημοκρατική πολιτική και πολιτεία χωρίς πολιτικά κόμματα.

β. Τα κόμματα συνδέουν την εξουσία και την κοινωνία, αποτελούν ενδιάμεσες και μεσολαβητικές δομές και επηρεάζουν τις επιλογές και αξίες τόσο του κράτους, όσο και της κοινωνίας.

γ. Η στελέχωση της τοπικής αυτοδιοίκησης, των κοινωνικών οργανώσεων (συνδικάτα, συνεταιρισμοί, σύλλογοι παντός είδους), όπως και του κράτους, προέρχεται συχνά από τα κόμματα. Οι κομματικές οργανώσεις λειτουργούν ως χώροι κοινωνικοποίησης, ως σχολεία εκμάθησης, διοίκησης και δημοκρατίας.

2. Τα κόμματα υπάρχουν για να επηρεάζουν πολιτικές εξελίξεις, είναι εργαλεία προσανατολισμένα προς την επίλυση προβλημάτων.

Η θεώρηση της κομματικής οργάνωσης ως εργαλείου επίτευξης σκοπών, ως θεσμού αποτελεσματικότητάς του, ενέχει κινδύνους.

Στο όνομά της η ηγεσία του κόμματος τείνει να θεωρεί τις κριτικές φωνές, τις συγχιρούσεις, τις "αιρετικές" απόψεις ως "οχλήσεις" που πρέπει να εξαλειφθούν. Ωστόσο αυτές οι

οχλήσεις εκφράζουν συνήθως βαθύτερες κοινωνικές ευαισθησίες, τάσεις ή συμφέροντα. Τα κόμματα εκτός από "εργαλεία" είναι κοινωνικοί θεσμοί, ζωντανοί οργανισμοί που απαντούν στις προκλήσεις του περιβάλλοντός τους. Η απουσία συνεπώς ουσιαστικής εσωτερικής πολιτικής συζήτησης και αντιπαράθεσης εμποδίζει την προγραμματική και ιδεολογική ανανέωση του κόμματος, υπονομεύει -παρά τα ενδεχόμενα βραχυπρόθεσμα οφέλη- το μέλλον, την μακροπρόθεσμη κοινωνική στήριξη του κόμματος. Το σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα, αν θέλει να είναι ζωντανός κοινωνικός θεσμός, πρέπει να γίνει ένας χώρος συνεργασίας ανάμεσα στην κομματική ηγεσία και στην κομματική βάση, μία δομή "αμοιβαίων αναμονών και προσδοκιών". Απαιτείται συνεπώς η λήψη μέτρων στην κατεύθυνση ενίσχυσης του ρόλου της βάσης, καθώς και του ευρύτερου περίγυρου του κόμματος. Επιπλέον, τα όρια ανάμεσα στην οργάνωση και στους "συμπαθούντες", ανάμεσα στο κόμμα εντός των τειχών και στο κόμμα εκτός των τειχών πρέπει να είναι δυσδιάκριτα ώστε να επιτρέπουν την άτυπη και κατά περίπτωση συμμετοχή ενός ιδεολογικά φιλικού πολιτικού περίγυρου σε κάποιες από τις διαδικασίες της οργάνωσης. Η διασύνδεση του κόμματος με την κοινωνία και η διεύρυνση της βάσης του δεν κερδίζεται με τις κλειστές και εσωστρεφείς τοπικές και κλαδικές οργανώσεις. Κερδίζεται με το άνοιγμα σε νέες μορφές κοινωνικής κινητοποίησης, όπως κοινωνικά κινήματα, ομάδες που συσπειρώνονται για την αντιμετώπιση ειδικών θεμάτων. Η διασύνδεση επιτυγχάνεται με συχνές συνδιασκέψεις για ειδικά θέματα, εσωτερικά δημοψηφίσματα επί σημαντικών και "μή επειγόντων" πολιτικών θεμάτων, μέτρα

αποκέντρωσης της πολιτικής απόφασης, θεσμοθέτηση συμμετοχής "πολλών βαθμών", με το θεσμό "καλοκαιρινών πανεπιστημίων", με την αλλαγή χαρακτήρα κομματικής εφημερίδας κλπ.

3. Η απόδοση μεγαλύτερου ρόλου στη βάση επιτελεί και έναν ιδιαίτερο ρόλο στις σύγχρονες κοινωνίες. Τα Μ.Μ.Ε. "επιλέγουν" σήμερα -περισσότερο απο ποτέ- τα "σημαντικά" θέματα πολιτικής συζήτησης, τα αντικείμενα της πολιτικής διαμάχης. Η πιο επικίνδυνη "υπερεξουσία" του ηλεκτρονικού τύπου, όπως έχουν δείξει πολλές μελέτες, είναι ο καθορισμός της κοινωνικής και πολιτικής ημερήσιας διάταξης. Η σιωπή καλύπτει συχνά σημαντικά κοινωνικά προβλήματα που τα κύρια ΜΜΕ ^{δεν} θεωρούν σημαντικά. Ο ρόλος της οργάνωσης είναι να δίνει φωνή σε απόψεις και συμφέροντα, σε ιδέες και θεματικές που το κυρίαρχο "πολιτικο-δημοσιογραφικό" κύκλωμα αποσιωπά.

4. Το σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα πρέπει να ενισχύσει τους δεσμούς του με τις κοινωνικές οργανώσεις (κατά πρώτο λόγο τα συνδικάτα) και τις "πρωτοβουλίες πολιτών" (οικολογικές, πολιτισμικές κλπ.), όπου και όταν αυτές υπάρχουν, εάν θέλει να διατηρήσει την επαφή του με μία κοινωνία που συστηματικά πλέον αναζητεί τρόπους έκφρασης που δεν διέρχονται απο την κλασική κομματική οδό. Η ανυποληψία των κομμάτων οφείλεται λιγότερο στην ανυποληψία της πολιτικής τους και περισσότερο στις καταγιμιστικές αλλαγές του οικονομικο-κοινωνικού περιβάλλοντος, όπως τη μεταφορά αποφάσεων απο τα εθνικά σε υπερεθνικά κέντρα, την εξωθεσμική και μή υποκείμενη σε έλεγχο

δράση μεγάλων οικονομικών συμφερόντων και την υποβάθμιση αντιπροσωπευτικών θεσμών. Οι αλλαγές αυτές διαμορφώνουν μία νέα κατάσταση πραγμάτων. Στη νέα αυτή κατάσταση τα κόμματα χάνουν το σχεδόν μονοπώλιο της εκπροσώπησης προς όφελος οργανώσεων ή ομάδων "άμεσης δράσης". Η συνύπαρξη πολλαπλών μορφών άσκησης της "λαϊκής κυριαρχίας" και εκδήλωσης της "λαϊκής δυσaráρεσκείας" και των "λαϊκών αιτημάτων" επιβάλλει στα αριστερά κόμματα την έγκαιρη και συστηματική αναζήτηση επαφής με τα νέα "υποκείμενα" συλλογικής δράσης.

5. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως πολυσυλλεκτικό κόμμα, εκφραστής του κοινωνικού "μέσου όρου" κινδυνεύει να χάσει τον δημιουργικό και διαπλαστικό του ρόλο. Εάν το ΠΑ.ΣΟ.Κ. θέλει να ανανεώσει ουσιαστικά μία κοινωνία χωρίς πυξίδα, ένα κοινωνικό σώμα εγκαταλελειμμένο στην αδυσώπητη λογική των πελατεικών σχέσεων, των ισχυρών οικονομικών καταναγκασμών και της ιδιώτευσης, πρέπει να στραφεί σε μία νέα κατεύθυνση. Πρέπει να επιτελέσει μία παραδοσιακή και σήμερα "ξεχασμένη" λειτουργία των λαϊκών σοσιαλιστικών κομμάτων, την παιδευτική. Όχι βέβαια με την έννοια της οργάνωσης και "εκπαίδευσης" εργατικών μαζών με στόχο την επανάσταση, αλλά με την έννοια της διαμόρφωσης μίας νέας κουλτούρας στην ελληνική κοινωνία. Πρέπει δηλαδή το σοσιαλιστικό κόμμα να ξαναβρεί την παλαιά λειτουργία των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων σύμφωνα με την οποία η οργάνωση δεν είναι απλώς "εργαλείο" διαχείρισης, αλλά και θεσμός για την διαμόρφωση της κοινωνίας σύμφωνα με

τις αξίες και τις πολιτισμικές μας παραστάσεις.

6. Τα αίτια της κρίσης του θεσμού "κόμμα" εντοπίζονται λιγότερο στα ίδια τα κόμματα και περισσότερο στα όρια της πολιτικής λειτουργίας και παρέμβασης σε συνθήκες διεθνοποίησης της οικονομίας και επιβολής της λογικής της αγοράς. Η συρρίκνωση της ζώνης κυριαρχίας των κομμάτων, η εξασθένιση της δυνατότητάς τους να επηρεάσουν το πολιτικό γίγνεσθαι αποτρέπουν τα καλύτερα στοιχεία της κοινωνίας από την ενασχόληση με τα κοινά. Αυτό πολλαπλασιάζει την αναξιοπιστία της πολιτικής. Για ένα μεγάλο τμήμα της κοινής γνώμης δεν υπάρχουν "έντιμοι" και "ανέντιμοι" πολιτικοί, "καλά" και "κακά" πολιτικά κόμματα. Υπάρχει μόνο πολιτικός κυνισμός και αποξένωση από την έννοια του δημοσίου συμφέροντος. Ο ηττημένος είναι το ίδιο το πολιτικό σύστημα, η δημοκρατία και τελικά η κοινωνία των πολιτών. Στις δεδομένες συνθήκες το "σπάσιμο" του φαύλου κύκλου είναι πολύ δύσκολο. Η αναζήτηση ενός νέου οικονομικο-πολιτικού προτάγματος είναι επιτακτική για ένα σοσιαλιστικό κόμμα που δεν θέλει να χαθεί στη δίνη της τρέχουσας κυβερνητικής διαχείρισης. Επιτακτική αλλά και πολύ δύσκολη. Πρέπει να το επιδιώξουμε.

7. Είναι όρος επιβίωσης για ένα σοσιαλιστικό κόμμα σε συνθήκες ανάπτυξης τάσεων και κινήμάτων που μάχονται κατά των κατεστημένων εξουσιών, να συνδυάσει τη διαχείριση με την ανανέωση. Και να επιχειρήσει να δώσει μία απάντηση στα αιτήματα και τις αναμονές των στερημένων οικονομικά και μορφωτικά στρωμάτων, αιτήματα που πολλαπλασιάζονται όσο αυξάνει η δομική ανεργία και τα φαινόμενα περιθωριοποίησης.

Ο κύριος λόγος, σύμφωνα με αποτελέσματα πολλών ερευνών, που εκατομμύρια πολιτών συμμετέχουν ενεργά στα ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά κόμματα είναι η επιθυμία τους να αγωνιστούν ενάντια στη φτώχεια και την κοινωνική αδικία. Ο αγώνας αυτός πρέπει να είναι εμφανής τόσο μέσα απο την καθημερινή μας δράση, όσο και στα προγράμματά μας.

8. Η ενότητα του κόμματος είναι απαίτηση, αξίωμα αλλά και επιδίωξη. Γιατί η ενότητα δεν προκύπτει απο δηλώσεις που συγκαλύπτουν διαφορές και εσωτερικές στυγνές αντιπαράθεσεις. Προκύπτει απο στάσεις και πρακτικές που διευκολύνουν τη συζήτηση, τη σύγκρουση ιδεών και τη σύνθεση των απόψεων. Η ενότητα που προκύπτει απο σιωπή είναι επίπλαστη. Η ενότητα που προκύπτει απο συνθετικές και παιδευτικές λειτουργίες αντέχει σε κρίσεις και εξασφαλίζει την αποτελεσματικότητα στην κοινωνική παρέμβαση της οργάνωσης.

Ενωμένοι να τολμήσουμε σημαίνει ότι πρέπει με διαδικασίες στις οποίες όλοι θα συμβάλουν, μέλη και φίλοι, να διαμορφώσουμε απο κοινού τις απαντήσεις για τα προβλήματα της επόμενης εικοσαετίας, να επαναπροσδιορίσουμε τις σχέσεις της πολιτικής με την κοινωνία και να οργανώσουμε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως αποτελεσματικό εργαλείο για να γίνει η Ελλάδα ισχυρή, δημοκρατική και κοινωνικά δίκαιη.